

Pregledni znanstveni članek/Article (1.02)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 80 (2020) 2, 345—354

Besedilo prejeto/Received:07/2020; sprejeto/Accepted:08/2020

UDK/UDC: 2-154:343.615

DOI: 10.34291/BV2020/02/Potisek

© 2020 Potisek et al., CC BY 4.0

Janež Potisek in Mari Jože Osredkar

Jezik nasilja nekoč, svoboda izražanja danes

Language of Violence in the Past, Freedom of Expression Today

Povzetek: V prvih letih tretjega tisočletja se je zaradi terorističnih napadov, ki so jih v zahodnem svetu izvedli islamski ekstremisti, tudi v Sloveniji razvnela razprava o povezanosti nasilja in religije. V spisih nemškega egiptologa Jana Assmanna najdemo razvoj misli od mišljenja, da je nasilje sestavni del monoteizma, do spoznanja, da nasilje v monoteizmu ne spada. Kljub temu se del slovenskih razpravljavcev sklicuje zgolj na začetnega Assmanna in za vse zlo na svetu krivi monoteizem, medtem ko drugi del Assmannovo misel sprejema v celoti. V našem prispevku izpostavljam pisanje Iztoka Simonitija, ki vir vsega zla prepoznava v Svetem pismu. Na vprašanje, zakaj Assmanna ne upošteva v celoti, smo odgovorili, da je razlog njegove obsodbe monoteizma v njegovem odnosu do Katoliške Cerkve, in svojo trditev podkrepili z navedki iz Simonitijevih spisov, ki odražajo njegovo neobvladano jezo in sovraštvo do Cerkve.

Ključne besede: nasilje, monoteizem, Jan Assmann, Iztok Simoniti, Katoliška Cerkev

Abstract: In the first years of the third millennium, due to terrorist attacks carried out by Islamic extremists in the Western world, an academic debate on the connection between violence and religion erupted also in Slovenia. In the writings of the German Egyptologist Jan Assmann, we find the development of thought from the idea that violence is an integral part of monotheism, to the realization that violence does not belong to monotheism. Part of the Slovene debaters refers only to the initial position of Assmann and blame monotheism for all the evil in the world, while others accept the whole development of the thinking of the German. In our paper, we highlight the writings of Iztok Simoniti, who identifies the source of all evil in the Bible. When asked why he does not accept Assmann in full, we answer that the reason for his condemnation of monotheism is in his relationship to the Catholic Church and we support this claim with quotations from Simoniti's writings reflecting his uncontrolled anger and hatred of the Church.

Key words: violence, monotheism, Jan Assmann, Iztok Simoniti, Catholic Church

1. Uvod

Poboji nedolžnih ljudi, ki so jih v začetku tretjega tisočletja v zahodnem svetu izvedli islamski skrajneži, so obudili razprave o nasilju in njegovi povezanosti z religijo, še posebej z monoteizmom. Nekateri vidijo v tem nasilju zgolj teroristične napade. Drugi, ki se sklicujejo na razodeta besedila, ki pozivajo k nasilju in ubijanju, pa v terorističnih napadih prepoznavajo izraz monoteističnega verovanja – Jan Assmann ta besedila imenuje ‚jezik nasilja‘. Pojav t. i. religijskega nasilja v zgodovini in sodobnosti zbujata mnoga vprašanja, tako med verujočimi kot tudi neverujočimi. Verujoči skušajo človekovo nasilje in njegovo odločanje za zlo razumeti v luči razlage o izvirnem grehu in posledično ranjeni človeški naravi. Nasprotniki krščanstva pa tako nasilje uporabljajo kot argument za tezo, da je religija za človeštvo škodljiva; vsekakor je Božji poziv k nasilju kamen spotike za vse ljudi. Pojavlja se vprašanje, ali so monoteistične religije, ki temeljijo na Božjem razodetju, same po sebi nasilne oziroma ali je nasilje res njihov integralni del.

Pri iskanju odgovora na to vprašanje se je v zadnjem desetletju tudi v slovenskem kulturnem prostoru razvnela razprava o povezavi med religijo in nasiljem. Pravzaprav gre za diskusijo, kako razumeti misel Jana Assmanna. Ta nemški egiptolog in religiolog je v svoji obravnavi jezika nasilja v Božjem razodetju napravil pomemben korak. Na začetku svojega obširnega opusa izraža prepričanje, da je nasilje bistvena sestavina monoteističnega verovanja. Ljubosumje pravega Boga do nepravilnih bogov ga je prepričalo, da monoteistični vernik mora iztrebiti drugače misleče. V nadaljevanju raziskovanja pa mu je postalo jasno, da se je jezik nasilja vtihotal v svete knjige iz kultur in političnega mišljenja, v katerih se je monoteizem razvijal. Razdeljenost Slovencev se kaže tudi v interpretaciji Assmannove misli – nekateri slovenski pisci se ustavljajo zgolj pri začetku Assmannovega raziskovanja jezika nasilja in z njim argumentirajo, da je Sveto pismo glavni razlog za trpljenje in nasilje človeštva. Na drugi strani pa misleci, ki izkušajo vero v Boga, v svojih opravičevanjih monoteizma Assmanna obravnavajo v celoti. Postavlja se torej tudi znanstveno vprašanje, zakaj slovenski avtorji, ki monoteizme energično obtožujejo za zlo v človeštvu, vztrajajo zgolj pri ‚prvem‘ Assmannu.

2. Primer jezika nasilja v Svetem pismu

Zaradi omejenosti prostora problematike jezika nasilja v Svetem pismu v celoti ne moremo predstaviti. Za izhodišče obravnave nasilnosti monoteističnih religij bomo tako vzeli reprezentativni odlomek iz Devteronomija, ki med drugim vsebuje Božji poziv izraelskemu ljudstvu k nasilju:

»Kadar greš v boj proti sovražnikom in zagledaš konje in bojne vozove in ljudstvo, številnejše od tebe, se jih ne boj! Kajti s teboj bo Gospod, tvoj Bog, ki te je pripeljal iz egiptovske dežele. Ko boste blizu boja, naj nastopi duhovnik, govori naj ljudstvu in mu reče: ›Poslušaj, Izrael! Danes ste pred bojem s sovražniki. Naj vam ne upade srce; ne bojte se in ne plašite se in naj vas ne

bo strah pred njimi! Kajti Gospod, vaš Bog, hodi z vami, da se bo bojeval za vas z vašimi sovražniki in vam dal zmago.« Nadzorniki pa naj govorijo ljudstvu in rečejo: »Je kdo pozidal novo hišo, pa je še ni posvetil? Naj gre in se vrne v svojo hišo, da ne umre v boju in je ne posveti kdo drug. Je kdo zasadil vinarograd, pa ga še ni začel uživati? Naj gre in se vrne v svojo hišo, da ne umre v boju in ga ne začne uživati kdo drug. Se je kdo zaročil z žensko, pa je še ni vzel? Naj gre in se vrne v svojo hišo, da ne umre v boju in je ne vzame kdo drug.« Nadzorniki naj še naprej govorijo ljudstvu in rečejo: »Je kdo bojazljiv in plašnega srca? Naj gre in se vrne v svojo hišo, da ne preplaši src svojih bratov, kakor je njegovo srce.« Ko nadzorniki nehajo govoriti ljudstvu, naj postavijo vojvode na čelo ljudstva. Ko se približaš mestu, da bi ga napadel, mu najprej ponudi mir! Če ti odgovori miroljubno in se ti odpre, naj ti bo vse ljudstvo, ki se najde v njem, dolžno opravljati tlako in ti služiti. Če pa ne sklene miru s teboj, ampak se hoče bojevati, ga oblegaj! Ko ti ga Gospod, tvoj Bog, da v roke, pobij vse moške v njem z ostrino meča! Le ženske, otroke, živino in vse, kar je v mestu, ves plen v njem zapleni zase in uživaj plen svojih sovražnikov, ki ti ga da Gospod, tvoj Bog! Tako stôri z vsemi mesti, ki so zelo daleč od tebe in niso izmed mest tehle narodov! Toda v mestih teh ljudstev, ki ti jih Gospod, tvoj Bog, daje kot dedno posest, ne puščaj pri življenju ničesar, kar diha, temveč z zakletvijo popolnoma pokončaj Hetejce, Amoréjce, Kánaance, Perizéjce, Hivéjce in Jebusejce, kakor ti je zapovedal Gospod, tvoj Bog, da vas ne naučijo počenjati vseh gnusob, ki so jih počenjali svojim bogovom, da se ne pregrešite proti Gospodu, svojemu Bogu!« (5 Mz 20,1-18)

Navedeno besedilo vsebuje navodila oziroma pravila za vojno, ki jih Bog daje svojemu izvoljenemu ljudstvu. V začetnem delu poglavja (v. 1-4) je najprej spodbuda ljudstvu oziroma možem, ki gredo v boj, naj se ne bojijo, čeprav je nasprotnik številnejši, saj je Gospod z njimi in se bo zanje bojeval; v drugem delu (v. 5-9) so navodila, koga izločiti iz boja; v tretjem, ključnem delu (v. 10-18) pa so navodila za samo vojskovanje in ravnanje s sovražniki. Ta tretji del lahko nadalje še razčlenimo na ‚splošni‘ (v. 10-15) in ‚posebni‘ del (v. 16-18): v ‚splošnem‘ gre za navodila za vojskovanje z oddaljenimi mesti, kjer naj mestu najprej ponudijo mir, če ponudbe ne sprejmejo, pa naj pobijejo le moške – ženske, otroke in živine pa zaplenijo (20,10-15); v ‚posebnem‘ pa gre za navodila za vojskovanje s Hetejci, Amorejci, Kanaanci, Perizejci, Hivajci in Jebusejci: ta mesta so namreč dana Izraelu v dedno posest, zato se morajo kar najbolj varovati pred njihovimi navadami in poganskimi kultu – zato je nujno, da jih iztrebijo (20,16-18).

Ob tej kratki predstavitvi svetopisemskega izhodišča velja poudariti, da se tu ne osredotočamo na zgodovinsko uresničenje teh navodil – omenimo, da si eksegeti niso enotni, ali se je do takega uresničenja kdaj sploh prišlo (Papola 2011, 233–235). Tudi Assmann pravi, da je to »devteronomijsko vojno pravo čista fikcija, nikoli veljavno vojno pravo« (2008, 23–24). Dejstvo pa je, da je to besedilo v Svetem pismu in ko ga kristjani preberemo, vzkliknemo: »To je Božja beseda!« Zanima nas torej, zakaj je ta jezik nasilja v knjigi Božjega razodetja prisoten in kako ga razumeti.

3. Assmannov razvoj misli o ‚jeziku nasilja‘

Assmannova prva teza, ki jo predstavlja v članku „The Mosaic Distinction: Israel, Egypt, and the Invention of Paganism“ (1996) in obširneje razlaga v knjigi *Moses the Egyptian* (1998), zagovarja mišljenje, da je biblični monoteizem bolj kakor ‚iznajditelj‘ enega Boga le začetnik ‚religijskega ekskluzivizma‘, torej verskega izključevanja. Antične religije se namreč v veliki večini niso ponašale s tem, da so ‚edine prave‘ religije. Prvotno Assmannovo mišljenje torej zagovarja idejo, da se nasilni monoteizem pojavi z Mojzesovim razlikovanjem med resničnim in nepravim bogom. Po tej prvotni Assmannovi teoriji naj bi tem razlikovanjem iz judovstva prešlo v krščanstvo tudi nasilje do vseh, ki razmišljajo drugače (Osredkar 2014, 275). Ključ za razumevanje prvotne Assmannove teze je ljubosumje. »Jahvejevo ljubosumje in hkrati jezik nasilja v svetih besedilih je bilo mogoče zaradi navzočnosti drugih bogov.« (276) Analiza Assmannovih del kaže, da je bilo takšno sklepanje možno, ker ni upošteval postopnega prehoda judovskega verovanja iz politeizma v monoteizem preko faze monolatrije. Izpustil je namreč karakteristiko obdobja v judovstvu, ki nam daje bistvene elemente za logični odgovor na vprašanje, v kakšni povezavi sta monoteizem in nasilje (275). Ko je judovstvo postopoma sprejelo absolutno vero v enega in edinega Boga, vzroka za ljubosumje ni bilo več. »Jezik nasilja, ki ga najdemo na mnogih mestih judovskih svetih besedil oziroma v Stari zavezi Svetega pisma, odseva obdobje judovskega verovanja, ki ga imenujemo monolatrija, katere začetnik je Mojzes. Čim bolj pa se verovanje zasidra v prepričanju, da ni nobenih drugih bogov, tem manj jezika nasilja srečamo v božjem razodetju.« (276) Do tega spoznanja v nadaljevanju raziskovanja pride tudi Jan Assmann. Najdemo ga v članku „Monoteizem in jezik nasilja“, ki sta ga Iztok Simoniti in Peter Kovačič Peršin kot uvodni esej uvrstila v zbornik *Religija in nasilje* (2008). Assmann je dve leti prej pri dunajski založbi Picus Verlag objavil članek „Monotheismus und die Sprache der Gewalt“, v katerem tematiko jezika nasilja v monoteističnih svetih spisih, natančneje v Svetem pismu, predstavlja z novega vidika – sprašuje se o funkciji, ki jo »izpolnjuje tema nasilja v besedilih, v katerih biblijski monoteizem pripoveduje o svojem nastanku ter svoji uveljavitvi in nas nanju spominja« (2008, 14–15). Ob tem najprej poudarja, da problem, »ki ga jemlje za iztočnico, ni nasilje, temveč jezik nasilja« (15) in hkrati pravi:

»Ne trdim namreč, kakor mi zmeraj znova podtikajo, da naj bi monoteizem v dotlej miroljubno družbo vnesel nasilje, sovraštvo in pojem greha /.../ Sam zgolj ugotavljam, da je monoteizem religija, katere kanonska besedila pripisujejo temam nasilja, sovraštva in greha opazno veliko vlogo in jim – drugače kakor tradicionalne, ‚poganske‘ religije – podeljujejo nek specifičen, religiozen pomen.« (15)

Po uvodni razjasnitvi se obrne k svetopisemskim primerom jezika nasilja in ob 2 Mz 32,26-28 ter 5 Mz 13,7-12 pokaže, da je na podobo, ki so si jo Izraelci ustvarili o Jahveju, vplival orientalski absolutistični despotizem (Petkovšek 2017, 621; 2018, 241–242; 2019, 19). Assmann tudi nedvomno ugotavlja, da v tem primeru »jezik nasilja izvira iz asirskega kraljevskega prava, ki od vazalov zahteva absolutno

lojalnost»; to besedilo »deloma dobesedno kopira asirske tekste – ne religioznih, marveč politične« (2008, 16–17). Ta jezik nasilja izhaja iz principa, »da sta politika in pravo možna le, če se pri svojem uveljavljanju opreta na fizično nasilje in učinkovito izključita vsako nasprotno nasilje« (18).

Ko pri pregledu primerov za jezik nasilja pride do našega izhodiščnega bibličnega navedka, 5 Mz 20,10-18, Assmann ugotavlja, da je v prvem delu (5 Mz 20,10-14) vse v skladu z dotedanjo »običajno« prakso, stvar pa se spremeni v drugem delu (20,15-18), kjer je nad kanaanskimi mesti potrebno hujše nasilje, popolno iztrebljenje. Kanaan tu predstavlja »šifro« za hebrejske pogane, torej za tiste, ki se še niso pridružili novemu monoteističnemu gibanju, oziroma tudi proti lastni preteklosti; v tem je razvidno, da se »monoteistično nasilje obrača v prvi vrsti navznoter in ne navzven« (Assmann 2008, 22). Čeprav to vojno pravo najbrž nikoli ni bilo zares uresničeno, pa Assmann poudarja, da »je del kulturne semantike monoteističnega gibanja in s tem vsak trenutek sposobno, da se udejani kot zgodovinska stvarnost« (23). Eden od redkih primerov, ko naj bi se ta »vojna navodila« uresničila, je v odporiškem gibanju Juda Makabejca, opisanem v knjigah Makabejcev (v katoliškem krščanstvu sta kanonični 1. in 2. knjiga), ki pa po Assmannovem mnenju kljub vsemu ostaja »čista literatura«, ali pa – vsaj na neki način – dokaz fundamentalističnih načel v gibanju Makabejcev (23–24; Assmann 2012, 56–57). V skladu s temi ugotovitvami Assmann pravi, da »nasilje ni zapisano v monoteizmu kot neizogibna posledica«, temveč »jezik nasilja izvira iz političnega pritiska, iz katerega nas hoče monoteizem ravno osvoboditi« (2008, 29). V izraziti »antikanaanistični« nastrojenosti, ki jo najdemo v 5 Mz 20,16-18, gre pri govoru o Kanaancih in drugih omenjenih ljudstvih za nanašanje na judovsko poganško preteklost in za nespreobrnjence v lastnih vrstah, pojasnjuje Assmann – in se v opombi strinja oziroma pomensko približuje Origenovi alegorični razlagi o Kanaancih kot »nepredelanih ostankih poganstva v lastni duši« (2018, 45–47).

4. Simonitijeva interpretacija Assmanna

V slovenskem prevodu Assmannovega dela *Totale Religion: Ursprünge und Formen Puritanischer Verschärfung* (2016) je objavljen spremni esej Iztoka Simonitija z naslovom »Modernost je pravi sovražnik monoteizma«. V njem razvija ideje, ki jih utemeljuje na lastnem razumevanju Assmannove analize monoteizma v povezavi z jezikom nasilja. Assmann po njegovem trdi, da je monoteizem »sam po sebi nasilna religija« (Simoniti 2018, 154). Nadaljuje, da sodobna demokracija religijo in Cerkev na neki način zgolj »tolerira« oziroma dopušča, sicer ne bi bila demokracija, potrebni pa ji nista (155). V nadaljevanju razglaša »Biblijski jezik – ukazov, groženj, zaničevanja« – za izvor sovražnega govora na Zahodu. Pravi, da je »Biblija nabita s sovražnim govorom. Stara in Nova zaveza ostajata prvi in večni priložnik nasilja, ki se v orkestraciji klera nujno spremeni v sovražno dejanje.« (171) Simoniti je zato mnenja, da razlaganja Biblije »demokracija ne sme prepuščati kleriškim specialistom« (171), in dodaja, da »če hoče preprečiti nasilje, jih mora razlagati sama« (172). Demokraciji sporočilo biblijskih ukazov pomeni samo eno – uničenje

drugačnih, pri čemer Simoniti navaja tudi svetopisemski stavek, ki je najočitnejši izraz biblijskega jezika nasilja: »Ne puščaj pri življenju ničesar, kar diha« in sobesedilo (5 Mz 20,10-18), ki ga imenuje »univerzalni genocidni recept« (171).

Ob upoštevanju Assmannove analize tega in podobnih besedil je Simonitijeva teza presenetljiva. Navedenemu besedilu namreč niti Sveto pismo niti Assmann ne pripisujeta univerzalnosti (5 Mz 20,16-17; Assmann 2018, 41–48). Še bolj čudno pa je, kako da se pri utemeljevanju svoje teze Simoniti sklicuje na Assmanna – njegovo misel interpretira kot dokaz neizogibne nasilnosti monoteizmov (2018, 54). Assmann namreč v svojih delih to izrecno zanika ko pravi: »Nasilje ni zapisano v monoteizmu kot neizogibna posledica. Zakaj bi moralo biti razlikovanje med pravim in napačnim nasilno?« (Assmann 2008, 29). Prisotnost jezika nasilja ostaja problematična tema monoteizmov, česar se Assmann zaveda; a hkrati poudarja, da se »semantični dinamit, ki tiči v svetih besedilih monoteističnih religij, ne prižiga v rokah vernikov, temveč fundamentalistov, ki jim gre za politično oblast in se okoriščajo z nasilnimi religioznimi motivi, da bi zbrali za sabo množice« (29). Pojavi fundamentalizma so in ostajajo problem, tudi v krščanstvu; jezik nasilja se namreč »kot sredstvo zlorablja v političnem boju za oblast, da bi vzpostavili sovražne predstave, širili strah in zavest o ogroženosti«. Ključno v boju proti temu pa je, tako trdi Assmann, »da te motive opredelimo kot zgodovinske, s tem ko jih povrnemo v njihov izvorni položaj. Razkriti moramo njihovo genezo, da bi omejili njihovo veljavnost« (29). Ob Simonitijevi interpretaciji Assmannove misli se nam zastavlja vprašanje, zakaj Simoniti monoteizem in še posebej krščanstvo obtožuje tako radikalno.

5. Sovrašstvo do Cerkve kot ozadje interpretacije

Iztok Simoniti se jasno zaveda, da je Assmann v svojem raziskovanju jezika nasilja v razodetih besedilih začetno tezo, da je nasilje integralni del monoteizma, razvil v spoznanje, da monoteizmu nasilje ni inherentno – v svojem članku v reviji *Sodobnost* to izrecno priznava. Vendar pa hitro pove, da je Assmannov obrat v razumevanju monoteizma zanj neverodostojen (2020b, 532). V istem članku pravi:

»Monoteistični Bog odobrava in zahteva nasilje proti vsem drugačnim itd. Vendar Assmann ‚spregleda‘ (2009) in začne trditi, da monoteizmu nasilje ni inherentno, vrojeno, nujno, zato je tudi skonstruiral ‚izhod‘, ki ga ideja in praksa Enosti zanikata! Assmannov, ki nenadoma spregledajo, tudi danes ni malo. Je padel s konja, ga je presvetlil sv. Duh ali kaj drugega.« (Simoniti 2020b, 530)

Iz tega navedka je razvidno, da je Simonitiju evolucija Assmannove misli poznana. Znanstvenemu raziskovanju – predvsem pa intelektualni poštenosti – je lastno, da avtorje, ki jih obravnavamo in navajamo, upoštevamo v celoti. Iztrgati citat iz konteksta in ga uporabiti v tezi, ki nasprotuje avtorjevi misli v celoti, ni pošteno. Tudi v Bibliji najdemo zapisano: »Ni Boga« (Ps 53,2). Kdor bi uporabil ta navedek, da bi ‚dokazal‘, da Boga ni, bi se mu lahko vsi smejali. Zdi se, da Izток Simoniti prav tako trga pisanje prvega obdobja raziskovanja jezika nasilja iz celote Assmanno-

vega znanstvenega opusa in tako potvarja njegovo celotno znanstveno tezo. Zakaj?

Allan N. Schore v svojih delih razlaga vzroke za človekovo nasilno vedenje. Prepričan je, da je fizično in verbalno nasilje izraz neregulirane jeze in besa (2019, 109). V kontekstu Schorove trditve lahko spoznamo, da Simoniti obtožuje monoteizem in predvsem krščanstvo za vse zlo, ki ga je človek povzročil v zgodovini, zaradi svoje jeze do ustanove, ki se imenuje Katoliška Cerkev. V svojih kritikah namreč judovstvo in islam kritizira le redko; prav tako ne izpostavlja napak pravoslavnih in protestantskih Cerkva. Njegovo pisanje izraža jezo nad voditelji katoliške Cerkve. V nadaljevanju bomo navedli nekaj odlomkov iz Simonitijevih prispevkov, iz katerih je njegova jeza do katoliške Cerkve in predvsem do njenih predstavnikov na Slovenskem jasno razvidna.

Ob študiju Simonitijevih zapisov lahko zaslutimo rdečo nit vsega njegovega pisanja o monoteizmu. Čeprav se je razprava o povezanosti nasilja in monoteizma razvnela ob atentatih islamskih ekstremistov, se v kritiki monoteizma Simoniti ne osredotoča na islamske skupnosti, temveč na katoliško Cerkev. Vse, kar je povezano s katoliško Cerkvijo, je za Simonitija nujno nasilno (2018, 154) in svetu ne prispeva nič pozitivnega (2011, 349). Zanimiva oziroma boljše, radikalno uperjena proti Cerkvi, so tudi njegova stališča glede različnih s Cerkvijo povezanih vprašanj (glej npr. Simoniti 2013, 1183–1195). V skladu z opisanim ni čudno, da se mu je v eseju „O naravi monoteizmov in monizmov“ zapisala sledeča poved: »Ker religije služijo najglobljim človeškim potrebam, so tudi danes usodno žive« (2008, 302). Njegovi ponavljajoči izrazi sovražstva do Cerkve obravnavajo različna področja: spolnost, ekonomijo, dialog itd.

Pri pedofilskih škandalih, ki pretresajo Cerkev in svet, Simoniti trdi, da gre v primeru kaznivih dejanj pedofilije pri klerikih za ‚sistemsko prakso‘, da je Vatikan pedofilijo v bistvu »spodbujal in prikrival do konca« (2011, 349). »Vatikan bi še naprej prikrival in prakticiral pedofilijo, če ga ne bi v nasprotno prisililo pravosodje ‚odprte družbe‘.« (362) Simoniti trdi, da je »sistematično posiljevanje otrok s strani katoliških klerikov vrh Cerkve – papež, kurialni, katedralni kler – ščitil, dokler je mogel« (2018, 169). Papeža Benedikt XVI. in Janez Pavel II. sta po njegovem mnenju od lokalnih cerkvenih oblasti »zahtevala, da prikrivajo, lažejo in premeščajo pedofile in da ne sodelujejo z oblastmi držav« (169).

Posplošenim očitkom o pedofiliji se pridružujejo tudi očitki, povezani z ekonomijo in denarjem. Najprej o t. i. ‚vatikanski banki‘, »ki s perverzним imenom Inštitut za verska dela že desetletja pere umazan denar« (Simoniti 2011, 362). »Požrešnost in sistemska korupcija« se po Simonitijevo »tudi danes kaže v finančnih, premoženjskih in spolnih škandalih klera« (2012, 39). Loti se tudi slovenske situacije in mariborske nadškofije, ki jo imenuje »razbojniška jama«, hkrati pa sovražno nastopa tudi proti njenim nekdanjim voditeljem: »Stres je eden od knezoškofovske kvadrige (Alojz Uran, Marjan Turnšek, Franc Kramberger, Anton Stres), ki jo je papež skoraj istočasno kazensko upokojil in tako obglavil slovensko Cerkev /.../.« (Simoniti 2018, 154) Simoniti je prepričan, da jih papež

»ni destituiral, ker bi bili premalo javno pobožni, ampak zaradi zasebne in poklicne drže: prikrivanja pedofilije, mahinacij s premoženjem, denarjem,

kreditu, nepremičninami – torej požrešnosti in pokvarjenosti na tem svetu /.../ Stres je, skupaj s Krambergerjem in Turnškom, soorganizator razbojniške jame (Irenej Lionski), imenovane Mariborska škofija, prikrivalec pedofilov, navdušenec neoliberalizma in klerik, ki hoče, da vse cerkveno – tudi njega – vzdržuje država.« (154)

O katoliški Cerkvi in njenem dialogu z drugače mislečimi Simoniti meni, da ni uresničljiv, saj je po njegovem mnenju »sovražstvo do drugačnih ... stalna politika bojujoče se Cerkve, oprta na realno moč in citate iz Biblije o naukih in praksah Jahveja in Kristusa« (2011, 360). Trdi, da je izvorni odpor monoteizmov do pluralizma tudi razlog za »odpor Cerkve do zahodne svobode« (Simoniti 2010, 603). V nasprotju z naukom drugega vaticanskega koncila o prizadevanju Cerkve za sodelovanje med krščanskimi Cerkvami in za medreligijski dialog pravi, da

»Vatikan vidi ekumenizem kot priložnost za svoj primat med krščanskimi cerkvami, ne pa kot potrditev legitimnosti mnogih poti hoje za Kristusom. Zato Vatikanu druge krščanske cerkve upravičeno ne zaupajo /.../ Ker Vatikan niti noče niti ne zmore ustvarjati teologije in prakse sodelovanja med religijami, mislim, da sploh ni sposoben prevzeti odgovornosti za duhovno razsežnost sveta, ki ni samo krščanska, ampak tudi muslimanska, judovska, budistična, hinduistična, šintoistična, animistična itd.« (2011, 362)

Eden od klasičnih očitkov, iz katerega Simoniti napaja svoje sovražstvo do Cerkve, je tudi sodelovanje oziroma povezanost Cerkve z nacizmom in drugimi diktatorskimi političnimi sistemi. Že v začetku se sklicuje na idejno skladnost monoteizmov in monizmov, t. i. idejo Enosti (Simoniti 2008, 289–330). Seveda ne pozabi na kolaboracijo v slovenskem prostoru in v Sobotni prilogi pravi, da

»slovenski katedralni kler, edina ‚domača‘ oblast, ni bil nikoli na strani plebsa, raje, stare pravde, proletarcev, ampak vedno na strani tuje, okupatorske oblasti: kurije, fevdalcev, vojaštva /.../ Slovenska klerikalna desnica se ni ujela v past. Zanj kolaboracija ni bila napaka, ampak so se njene ideje/tradicije poistovetile z idejami/ambicijami klerofašizma sil osi o novem evropskem redu brez judov, ciganov, duševno prizadetih, komunistov, svobodomislecev.« (2020a, 22)

Omenja tudi sodelovanje Cerkve s podobnimi sistemi po svetu: »Teološko upravičenje mnogih (ne)moral je omogočilo Vatikanu, da je podprl najslabše režime v Evropi, Aziji, Afriki in Ameriki. Kleriško krščanstvo je vedno zagotavljalo in še danes zagotavlja transcendentni temelj najslabših oblasti. Vatikan je sklenil konkordate s fašisti; Mussolini leta 1929, Hitler leta 1936, Salazar leta 1940, Franco leta 1953. In bi jih tudi s komunisti, če bi ti pristali.« (2018, 160)

Skratka, Simoniti je prepričan, da »svet zaradi kristjanov in klera nikoli ni bil niti ne bo boljši«. Krščanstvo je po njegovem mnenju »religija, ki je *urbi et orbi* – v Evropi in svetu – povzročila več trpljenja, kot ga je preprečila«, krščanski Bog pa je za Evropo »neškodljiv samo, če deluje za zidovi Cerkva« (351–353) Simoniti v

svojih spisih neprestano ponavlja, da monoteizmov brez nasilja ni. Ker kler ne bo izločil genocidnih ukazov, smo po Simonitijevem mnenju »dolžni vedeti, da jih bo, kot pogosto v zgodovini, uporabil, ko bo priložnost; ki vedno pride« (2018, 173). Simoniti pravi, da glede na lastne izkušnje ve, »da se kristjani ne ljubijo med seboj, da ne ljubijo svojih bližnjih, in da še manj ljubijo svoje sovražnike. Kristjani se rajši, kot da ljubijo, maščujejo, in to, če je le mogoče, že na tem svetu.« (2014, 213) »Sveto pismo (in Koran) so za monoteiste knjige, ki vedno upravičujejo uničenje drugačnih« (214); kadar pa papež Benedikt XVI. trdi, »da je edino Rimskokatoliška cerkev prava Cerkev ali da je krščanstvo nad drugimi religijami, trdi tudi, da so vse tragedije, trpljenje in podrejanja legitimni za zmago pravega Boga« (218).

Glede Cerkve in demokracije Simoniti pravi, da »kler(ikalci) na oblasti demokracije nikoli ne bi podpirali, ampak bi jo ukinili. Ko katoliški kler – na primer slovenski – trdi, da je za demokracijo, to počne neiskreno in taktično. Vemo, da sočasna zvestoba domovini in Cerkvi z glavo v Vatikanu ni možna, kar se vedno pokaže v skrajnih položajih – mednarodnih in državljanskih vojnah, kleriškem ali (ko) monističnem totalitarizmu itd. Tudi sočasna zvestoba klerikov demokraciji in Cerkvi ni možna.« (2018, 155) V prispevku v Sobotni prilogi 9. maja 2020 tudi obtožuje vrh Cerkve na Slovenskem, da je »tradicionalno za režime, ki ji omogočajo oblast, last in slast. Zato je zatirala vse, ki so mislili s svojo glavo; upornike, ki so gradniki slovenstva: Trubarja, Linhart, Vodnika, Prešerna, Jurčiča, Cankarja itd. Zatirala bi jih tudi danes, če bi lahko.« (Simoniti 2020a, 22)

Tezo, da Simoniti Assmanna razlaga nedosledno, in da mu je samo v opravičilo za izražanje sovraštva do Cerkve, potrjuje tudi Simonitijeva knjiga *Vode svobode*, ki jo je izdala Cankarjeva založba 2019. Podobno velja za Simonitijevo polemiko z Osredkarjem v reviji *Sodobnost*.

6. Sklep

V našem prispevku smo pokazali, da Iztok Simoniti Assmanna interpretira pristransko. Iz misli nemškega religiologa izpostavlja zgolj njegova prva spoznanja ter jih na podlagi svojih stališč izrablja za izražanje jeze in sovraštva do monoteistične religije. Zgolj nekaj navedenih primerov nam omogoča spoznati, da se za njegovo interpretacijo Assmannove misli skriva sovraštvo do katoliške Cerkve. Dialog, za katerega si, kot pravi Simoniti, sam prizadeva (2018, 154), zahteva najprej medsebojno spoštovanje in s tem odsotnost sovražnosti (Osredkar 2019, 90). Za plodovit dialog in sožitje je potrebno tudi iskreno prepričanje o dobroti in potrebnosti tega, da drugi sploh obstaja; ne zadostuje zgolj 'hladna' toleranca njegovega obstoja (Simoniti 2018, 155). K plodovitemu dialogu zagotovo ne pripomore niti podtikanje oziroma vnaprejšnja prepričanost o 'sistemski' ali 'prirojeni' zlonamernosti drugega (npr. Simoniti 2011, 349); tako ravnanje je v zgodovini vzbujalo odpor oziroma oslabitev dialoga na vseh ravneh in področjih, tudi na nereligiozni osnovi. Navsezadnje pa tudi v Simonitijevih delih lahko najdemo jezik nasilja, ali kot ga danes imenujemo, 'sovražni govor'.

Razprava o religiji in religiozno motiviranem nasilju se v slovenskem prostoru nikoli ni popolnoma polegla – in prav je tako. Resnico je treba iskati. Najdemo jo lahko v srečanju med dvema osebkoma v dialogu (Osredkar 2018a, 25). Drugo vprašanje pa je, v katero smer bo ta razprava vodila in kaj jo bo usmerjalo: če sovražstvo, bo vodila le v poglobljanje sovraštva, če iskrena želja po razumevanju drugega in pristnem sožitju, bodo rezultati drugačni.

V tem prispevku smo navedli besedila, ki nedvoumno kažejo na Simonitijevo jezo in sovraštvo do katoliške Cerkve. Zakaj obravnavani avtor do Cerkve izraža tako militantno, grobo sovraštvo, je drugo vprašanje. Tokrat smo le pokazali, da je razlog njegove pristranske interpretacije Assmannove misli sovraštvo do Cerkve – nismo se spuščali v apologijo Cerkve glede na očitke. Za to bo še priložnost.

Reference

- Assmann, Jan.** 1996. The Mosaic Distinction: Israel, Egypt, and the Invention of Paganism. *Representations*, št. 56:48–67.
- . 1998. *Moses the Egyptian: The Memory of Egypt in Western Monotheism*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- . 2008. Monoteizem in jezik nasilja. V: Iztok Simoniti in Peter Kovačič Peršin, ur. *Religija in nasilje: eseji in razprave*, 11–29. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- . 2012. Martyrdom, Violence and Immortality: The Origins of a Religious Complex. V: Gabriela Signori, ur. *Dying for the Faith, Killing for the Faith: Old-Testament Faith-Warriors (1 and 2 Maccabees) in Historical Perspective*, 39–59. Leiden: Brill.
- . 2018. *Totalna religija*. Filozofska knjižnica 65. Ljubljana: Slovenska matica.
- Osredkar, Mari Jože.** 2014. Jan Assmann: monoteizem in nasilje. *Bogoslovni vestnik* 74, št. 2:271–280.
- . 2018a. V začetku je bil dialog. *Bogoslovni vestnik* 78, št. 1:17–31.
- . 2018b. Forgiveness as the Summation of the Gospel Ethics of God. *Bogoslovni vestnik* 78, št. 2:313–323.
- . 2019. Katoliški temelji medreligijskega dialoga. *Edinost in dialog* 74, št. 2:87–97.
- Petkovišek, Robert.** 2017. Vloga razuma v samora-zumevanju svetopisemskega monoteizma po Janu Assmannu. *Bogoslovni vestnik* 77, št. 3–4:615–636.
- . 2018. Veselje resnice in svetopisemski monoteizem. *Edinost in dialog* 73, št. 1/2:235–258.
- . 2019. Teologija pred izzivi sodobne antropološke krize: preambula apostolske konstitucije Veritatis gaudium. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 1:17–31.
- Papola, Grazia.** 2011. *Deuteronomio: introduzione, traduzione e commento*. Nuova versione della Bibbia dai testi antichi 5. Milano: San Paolo.
- Schore, Allan N.** 2019. *The Development of the Unconscious Mind*. New York: W. W. Norton & Company.
- . 2012. *The Science of the Art of Psychotherapy*. New York: W. W. Norton & Company.
- Simoniti, Iztok.** 2008. O naravi monoteizmov in monizmov. V: Iztok Simoniti in Peter Kovačič Peršin, ur. *Religija in nasilje: eseji in razprave*, 289–330. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- . 2010. Sovražniki svobode. *Sodobnost* 74, št. 5–6:603–617.
- . 2011. O vrednotah kristjanov. *Sodobnost* 75, št. 4:349–362.
- . 2012. O vrednotah kristjanov, 2. *Sodobnost* 76, št. 1–2:30–43.
- . 2013. O vrednotah kristjanov, 3. *Sodobnost* 77, št. 9:1183–1195.
- . 2014. O vrednotah kristjanov, 4. *Sodobnost* 78, št. 3:208–223.
- . 2018. Modernost je pravi sovražnik monoteizma. V: Jan Assman, *Totalna religija*, 154–186. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2019. *Vode svobode*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- . 2020a. Upor, razkol, nasilje, zločin, maščevanje – logika ideje Enosti. *Delo*, 9. 5., Sobotna priloga.
- . 2020b. Totalna religija za totalitarno mentaliteto. *Sodobnost* 84, št. 4:519–532.